

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԿՐԿԻՆ ՄԻԱՑՅԱԼ
ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԲՈՍՏՈՆ

Բոստոնը Մասաչուսեթի նահանգի գլխավոր քաղաքներից է և վաճառաշահ նավահանգիստ համանուն ծովածոցում, Ատլանտյան օվկիանոսի ափին: Քաղաքն իր արվարձաններով ունի շուրջ 3 միլիոն բնակչություն: Հիմնադրվել է 1630 թ. անգլիացի գաղութարարների կողմից: Իր անկախության համար մղված ազատագրական երկարատև մարտերից հետո, 1776 թ. Բոստոնը ձեռք է բերում անկախություն:

Քաղաքում գոյություն ունեն 18-րդ դարից մնացած ճարտարապետական բազմաթիվ հուշարձաններ:

Բոստոնը հայտնի է իր գիտահետազոտական, մշակութային և ուսումնական հաստատություններով: Այստեղ են գտնվում հռչակավոր Հարվարդի համալսարանը, Մասաչուսեթի տեխնոլոգիական ինստիտուտը, Արվեստի և գիտության ամերիկյան ակադեմիան, Գեղարվեստի թանգարանը, Ժամանակակից արվեստի ինստիտուտը և այլ անվանի հաստատություններ:

Հայերը Բոստոնում բնակություն են հաստատել 1880-ական թվականներից: Նրանց թիվը մեծացել է ԱՄՆ-ի հայ գաղութի ստվարացման համեմատ: Այժմ Բոստոնում և շրջակայքում ապրում են շուրջ 50 հազար հայեր: Այստեղ առաջին հայկական եկեղեցին բացվել է 1923 թ., իսկ նրան կից դպրոցը՝ 1924 թ.: Ներկայումս Բոստոնում գործում են քսանից ավելի եկեղեցական, մշակութային, հայրենակցական, երիտասարդական և այլ կազմակերպություններ (Թեքեյան մշակութային միություն, Հայագիտական համագգային ընկերակցություն, ՀՕՄ-ի վարչություն և այլն), ինչպես նաև հայկական մի շարք երգչախմբեր ու պարախմբեր:

Բոստոնի Հարվարդի համալսարանին կից գործում է հայագիտական ամբիոն: Այժմ Բոստոնում լույս են տեսնում «Պալքար», «Հայրենիք», „The Armenian Mirror Spectator“, „The Armenian Review“ և այլ պարբերականներ:

Նոյեմբերի 19-ին, հինգշաբթի օրը, ժամը 14-ին, Վեհափառ Հայրապետը, Կանադայից վերադառնալով, այցելում է Բոստոն՝ Նյու Ինգլենդի

շրջանների եկեղեցական համայնքներին իր օրհնությունն ու ողջույնը քերելու: Բոստոնի օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետն արժանանում է ժողովրդական արտակարգ խանդավառ ընդունելության: Այստեղ Նորին Սրբությանը դիմավորելու և բարի գալուստ մաղթելու էին եկել շրջանի հայոց հոգևոր հովիվներ Տ. Պարետ Ծ. վրդ. Երեցյանը, Տ. Հայկազուն Ծ. վրդ. Նաչարյանը, ընդունելության հանձնախմբի անդամներ, մտավորականներ, արվեստագետներ և հավատացյալների հոծ բազմություն:

Օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետին դիմավորելու էր եկել նաև Քեմբրիջի քաղաքապետ Սալիվանը:

Վեհափառ Հայրապետը օդանավակայանից ավտոմեքենաների շքերթով, ժողովրդի խանդավառ արտահայտությունների ներքո, ուղևորվում է դեպի «Ռից Կալտոն» հյուրանոց և տեղավորվում իրեն հատկացված մասնավոր հարկաբաժնում:

Երեկոյան ժամը 18-ին Վեհափառ Հայրապետը իր շքախմբով և շրջանի հոգևորականաց դասով, եկեղեցական թափորով և «Հրաշափառ»-ով հանդիսավորապես մուտք է գործում Քեմբրիջի հայոց գեղակառույց Ս. Երրորդություն եկեղեցի: Եկեղեցում և նրա շրջակայում հավաքված հավատացյալների խումբերում բազմությունը, որը անհամբեր սպասում էր Հայոց Հայրապետի գալուստյան, ծափողջույններով և բուռն խանդավառությամբ է դիմավորում Նորին Սրբությանը:

Այստեղ կարճ արարողությունից հետո եկեղեցու երգչախումբը, ղեկավարությամբ Տ. Օջական վարդապետի, կատարում է «Հայրապետական մաղթերգ»-ը և մի շարք կրոնական երգեր:

Եկեղեցական արարողության ավարտին բարիգալստյան ջերմ խոսք է ասում թեմակալ առաջնորդ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոսը:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը, իր ողջույնի խոսքն ուղղելով բոստոնաբնակ հայ հավատացյալներին, օրհնում է նրանց և տալիս հետևյալ պատգամը.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ
ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. ամեն»:

Սիրելի հավատացյալներ,

Իբրև առաջին սպասավորը Հայ Եկեղեցվո, պարտականություններես մեկը կնկատեմ պարբերաբար այցի ելլել արտասահման և մտնել ծանոթանալ մեր հավատացյալներու հոգևոր կյանքին և անոնց բերել Սուրբ Էջմիածնեն՝ Աստուծո օրհնությունը: Իսկապես ինձի համար հույժ մխիթարական է հաստատել, որ մեր Եկեղեցվո զավակները, ուր որ ալ գտնվին աշխարհի վրա, կապին համախմբված մեր սուրբ Եկեղեցվո կամարներուն ներքև, կրոնական համայնքներ կազմած, և կպահպանեն մեր սուրբ ավանդությունները, մեր հմայրենի լեզուն և մեր հայկական բարոյական ըմբռնումները կյանքի նկատմամբ: Այդպիսով անոնք կմնան ոչ միայն հավատարիմ մեր Մայր Եկեղեցիին, այլ նաև կդառնան կարգապահ, բարոյական առաքելություններով տոգորված շինարար քաղաքացիները իրենց բնական երկիրներուն:

Սուրբ Ավետարանի ճշմարտությունները հավիտենական այծմեություն

ունին, մշտապես այժմեություն, ինչքան ատեն որ մարդիկ ապրին այս աշխարհի վրա: Այս վկայությունը ես ձեզի կբերեմ նաև մեր կողմերեն, ուր կրոնական հավատքը մոր վերագարթոնք սկսած է ապրիլ: Երիտասարդությունը սուրբ Ավետարանի մեջ մոր ճշմարտություններ կփնտրեն: Մարդկությունը, գուցե ամեն բանե առավել, մեր օրերում ծարավի է այդ հոգևոր և բարոյական սնունդին, որպեսզի կյանքը դառնա ավելի ներդաշնակ ու հավասարակշռված, որպեսզի մոր սերունդները հեռու մնան վատառողջ մոլորմունքների և ալյասերիչ մոլությունների: Մարդ ըլլալ՝ կնշանակե ազատ ըլլալ, ազատ ըլլալ՝ կնշանակե հպատակիլ հոգե-բարոյական օրենքի մը ազատ կամքով:

Իմ այս ուղևորության շրջանին, գոհումակ սրտով հաստատեցի, թե հոգևոր կյանքը հետզհետե առավել զարգացում կունենա ձեր մեծ երկրի հայ եկեղեցական համայնքներու ծոցին մեջ, շնորհիվ կազմակերպված, ժրաջան այն աշխատանքին, որում լծված են ձեր թեմի եկեղեցիներու հոգևոր սպասավորները: Այսպիսով եկեղեցին կծառայե իր բուն նպատակին, իր կրոնական և բարոյական դաստիարակության կոչումին՝ հայկական ավանդական ոգեշնչումով:

Այս մխիթարական կացությունը կհաստատեմ նաև այստեղ, Բոստոնի շրջանի մեջ, ուր կգործեն բացառիկ եռանդով և նվիրումով եկեղեցվո հովիվներ՝ իրենց գլուխը ունենալով Ս. Պարետ հոգեշնորհ ծայրագույն վարդապետը և արժանապատիվ Ս. Մամբրե քահանան:

Իմ հայրական սերը, գնահատանքը և օրհնությունը այս շրջանի բոլոր հոգևոր սպասավորներուն և հոգաբարձությանը անդամներուն: Ամեն:

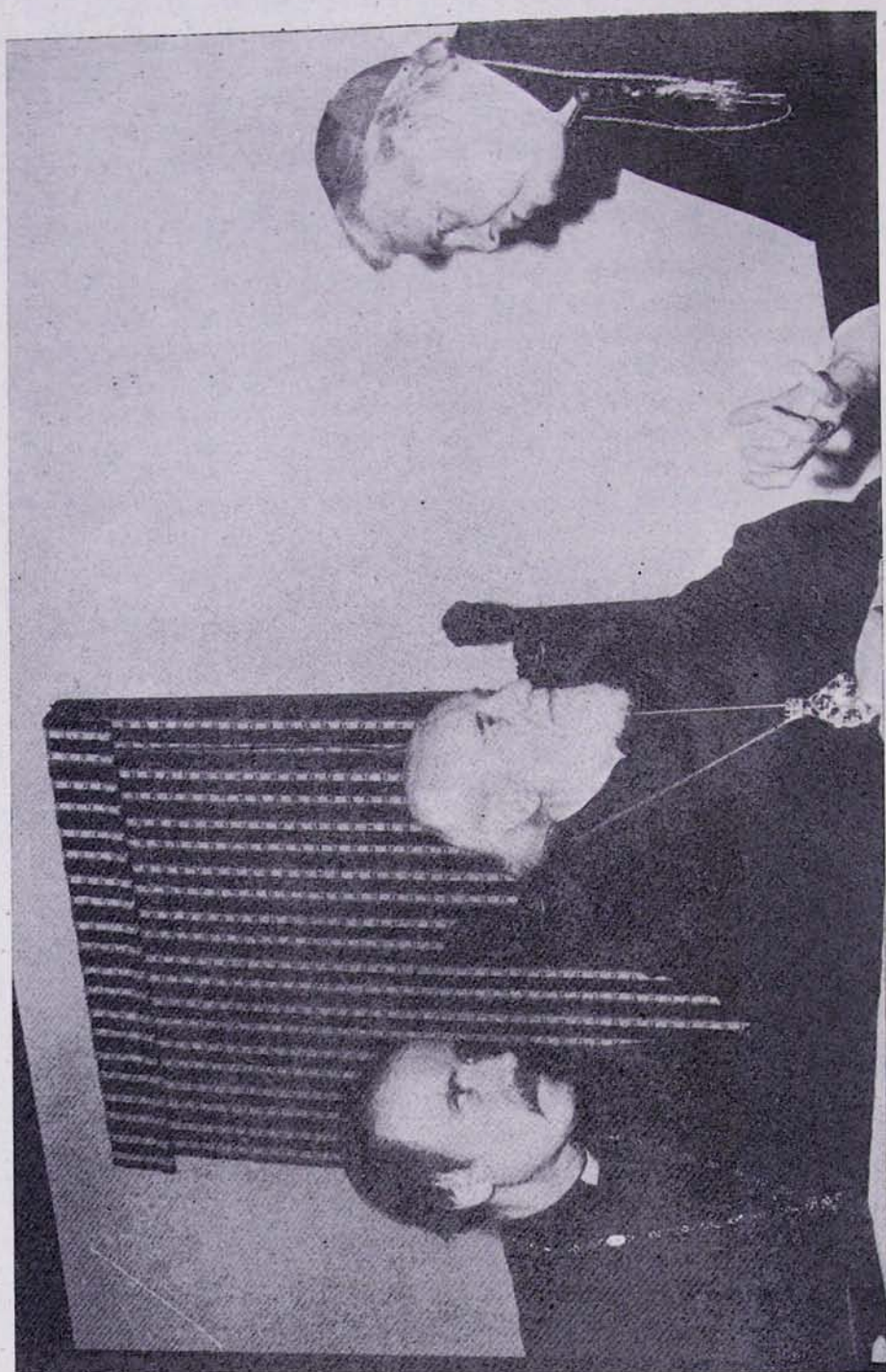
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՈՏԵՐՏԱՌՆՈՒՄ Ի ՊԱՏԻՎ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նույն օրը, ժամը 20-ին, Վեհափառ Հայրապետը այցելում է Ուտերտաունի հայոց Ս. Հակոբ եկեղեցուն կից մշակույթի սրահ: Ծափահարությունների և ժողովրդական մեծ խանդավառության ներքո ներս է մտնում Վեհափառ Հայրապետը և, օրհնելով ներկաներին, առաջնորդվում է դեպի ընդունելության պատվո սեղան, ուր Հայոց Հայրապետին սեղանակից են լինում Ս. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը, Ս. Ներսես արքեպս. Պոզապալյանը, Ս. Պարետ ծ. վրդ. Երեցյանը, Ս. Հակագուն ծ. վրդ. Նաջարյանը, Մասաչուսեց նահանգի պառլամենտի նախագահ պրն. Զորջ Գվրյանը:

Ընդունելության ընթացքում Վեհափառ Հայրապետին բարիգալստյան խոսք են ասում դոկտ. Զարեհ Դեմիրճյանը, տիար Զորջ Գվրյանը, Ս. Պարետ ծ. վրդ. Երեցյանը, թեմակալ առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը և այլ անձինք:

Այնուհետև ողջույնի ջերմ և գոտեպնդող ու ոգևորիչ խոսքով հանդես է գալիս Վեհափառ Հայրապետը:

Նույնմբերի 20-ին, ուրբաթ օրը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, Վեհափառ Հայրապետը Քեմբրիջի հայոց Ս. Երրորդություն եկեղեցուն կից մշակույթի փոքր սրահում հանդիպում է ունենում ԱՄՆ-ի արևելյան թեմի թեմական խորհրդի կողմից նշանակված եկեղեցական միության համանախմբի անդամների հետ:

Վահագն Հայրապետյան Բուստոնի Հոմեալան կաթոլիկ եկեղեցու պատ Բեռնարդ Լամի հետ

Ժամը 12.30-ին մշակույթի մեծ սրահում տեղի է ունենում մաշկերույթի ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի:

Մաշկերույթից առաջ Հայոց Հայրապետին է այցելում Բոստոնի շրջանի Հոռմեական Կաթոլիկ Եկեղեցու կարդինալ Նորին Ամենապատվություն Բեռնարդ Լոուն, որը ողջունում է Վեհափառ Հայրապետի շնորհաբեր այցելությունը Բոստոն և սրտագին զրույց ունենում նրա հետ:

Մաշկերույթին ներկա են Նյու Ինգլենդի շրջանների հոգևորականները, թեմական և ծխական խորհուրդների անդամները, ինչպես նաև Բոստոնի հարգարժան կարդինալը:

Նույն օրը, ժամը 19-ին, Վեհափառ Հայրապետը իր շքախմբով փոխադարձ այցելությամբ լինում է Բոստոնի կարդինալ Բեռնարդ Լոուի հարգելի հյուրը և նրա պալատում արժանանում ջերմ ընդունելության:

Պալատի մատուռն մեջ տեղի է ունենում Էկումենիկ կարճ աղոթք:

Ապա Նորին Սրբությունը մտերմիկ մթնոլորտում զրույց է ունենում և հյուրասիրվում կարդինալի կողմից:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒՈՏԵՐՏԱՌԻՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԻ ՀԵՏ

Ժամը 20-ին Վեհափառ Հայրապետը այցելում է Ուոտերտաունի Ա. Հակոբ եկեղեցի, ուր մուտք է գործում «Հրաշափառ»-ով: Եկեղեցում կարճ աղոթքից հետո, Հայոց Հայրապետը առաջնորդվում է եկեղեցուն կից մշակութային սրահ և հանդիպում ունենում Հայ Եկեղեցու Երիտասարդաց Կազմակերպության անդամների հետ:

Վեհափառ Հայրապետին ուղղված բարիգալստյան խոսք է ասում Երիտասարդաց Կազմակերպության կենտրոնական խորհրդի ատենապետ տիար Սքոթ Նաջարյանը:

Այնուհետև հանդես է գալիս Վահե Օհաննեսյանը հետևյալ սրտահույզ խոսքով.

«Վեհափառ Տեր,

Մեր ժողովուրդի ավանդությունը մեզի կրթե, թե Արագած լեռան գագաթին կալսյա Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի կանթեղը: Մինչև հիմա այդ կանթեղը կփայլի՝ պայծառ պահելով Քրիստոսի լույսը մեր Մայր Հայրենիքի մեջ: Ինչպես երեկ գիշեր ըսիք, մեր ժողովուրդը կհավատա, թե այդ կանթեղի լույսը Ձեր վրա կփայլի, և Ձեր այս այցելության միջոցով Լուսավորչի կանթեղը Ամերիկա եկած է:

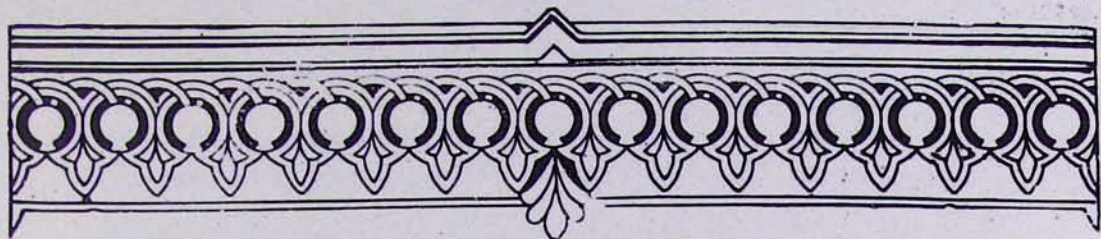
Ուրիշ կանթեղ մը կա, որ փայլեցավ Բոստոնի Old North եկեղեցիին, 1775-ի ապրիլ 19-ի երեկոյան՝ զգուշացնելու ամերիկացի հայրենասեր հեղափոխականները անգլիացի զինվորներու վտանգին մասին: Ամերիկայի մեջ դարոցական մամուկներու մեծ մասը գիտե Longfellow-ի բանաստեղծությունը, որ անմահացուց այս դեպքը:

Մեր թեմի New England-ի շրջանի երիտասարդներու և մանուկներու կողմէ Ձեզի կու տանք այս կանթեղը, որ վալերական օրինակ մըն է Old North եկեղեցւոյ կանթեղին: Այս կանթեղը, որ գործն է հայ վարպետի մը, նվիրված էր նախագահ Ֆորդին Ամերիկայի 200-ամյակին առթիւ, և վերջերս տրվեցավ կառավարիչ Ջորջ Դեոքսեյանին: Ուրիշ օրինակ չկա:

Այս կանթեղը Ձեզի կու տանք որպես արտահայտություն մեր հավատքին, հույսին և սիրուն: Մեր աղոթքն է, որ այս կանթեղին լույսը միանա Լուսավորչի կանթեղի լույսին, որպեսզի Հայաստանի, Սուրբ Էջմիածնի և Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լույսը միշտ անպակաս ըլլա մեր վրայեն Ամերիկայի մեջ և Ամերիկայի հայության լույսը հավատարմության և պաշտպանության աղբյուր մը ըլլա Ձեզի»:

Հանդիպման ավարտին Նորին Սրբությունը խոսք առնելով՝ իր հայրապետական պատգամն է տալիս Ուտերտաունի եկեղեցասեր հայ երիտասարդությանը՝ հորդորելով անասան կամք և վճռականություն ցուցաբերել շարունակելու իրենց հայրենանվեր գործը՝ առավել հայեցի կրթության, առավել հայեցի կյանքի համար՝ ի ծառայություն Մայր Եկեղեցու և Մայր Հայրենիքի:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԴԵՏՐՈՅՏՈՒՄ

Դետրոյտը Միչիգանի նահանգի գլխավոր քաղաքներից է և համարվում է Միացյալ Նահանգների արդյունաբերական չորրորդ քաղաքը: Հիմնադրվել է 1701 թվականին: Քաղաքն իր արվարձաններով ունի չորս և կես միլիոն բնակչություն: 1760 թվականին Դետրոյտը գրավվում է անգլիացիների կողմից և գաղութացվում: 1796 թ. միայն քաղաքն ազատագրվում է գաղութարարների լծից և վերջնականապես մտնում Միացյալ Նահանգների կազմի մեջ:

Դետրոյտը հայտնի է հատկապես իր ավտոմոբիլային արդյունաբերությամբ: Այստեղ զարգացած է նաև պողպատաձուլական և քիմիական արդյունաբերությունը: Քաղաքում գործում են երկու համալսարան, բազմաթիվ կոլեջներ և միջնակարգ ուսումնական հաստատություններ: Դետրոյտը առևտրական և տնտեսական բարգավաճում ապրեց սկսած 19-րդ դարի առաջին կեսից:

Դետրոյտում հայկական համայնքը կազմավորվել է 20-րդ դարի սկզբներից: 1910 թ. Դետրոյտում և նրա շրջակայքում ապրում էր ընդամենը 400 հայ: Դետրոյտի հայ համայնքն սկսել է ստվարանալ հատկապես համաշխարհային առաջին պատերազմից հետո: Այժմ քաղաքում և նրա շրջակայքում բնակություն են հաստատել ավելի քան 40 հազար հայեր:

Դետրոյտի հայկական համայնքը գործուն դեր է խաղացել ամերիկահայ ազգային կյանքում: Հայ Առաքելական Եկեղեցին այստեղ հիմնադրվել է 1915 թ., իսկ եկեղեցու շենքը կառուցվել և սկսել է գործել սկսած 1931 թվականից: Հայ կաթոլիկ և հայ ավետարանական համայնքները նույնպես ունեն իրենց աղոթքի տները: 1969 թվականից այստեղ գործում է Հ. Բ. Ը. Միության ամենօրյա դպրոցը: Համայնքում աշխույժ գործունեություն են ծավալում բազմաթիվ հայրենակցական և մշակութային միություններ, ակումբներ, թատերախմբեր, երիտասարդական և կանանց կազմակերպություններ և այլն: Ունեն նահանգային համալսարանում ստեղծվել է հայագիտական ամբիոն:

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքում դետրոյտահայ համայնքը գործուն մասնակցություն ցուցաբերեց «Մասունցի Դավիթ» տան-

կային շարասյան ստեղծմանը և կարևոր ձեռնարկումներ իրականացրեց հայրենադարձության օգտին:

Դեպրոյություն լույս է տեսել 19 ամուն հայերեն պարբերական: Առաջին պարբերական հանդեսը լույս է տեսել 1916 թ. «Լուսավորիչ» ամսունով:

Նոյեմբերի 21-ին, շաբաթ օրը, Վեհափառ Հայրապետը իր շքախմբի ուղեկցությամբ ժամանում է Դեպրոյություն «Մետրոպոլիտեն» միջազգային օդանավակայան, ուր ընդունվում է ժողովրդական խանդավառություններով:

Հայոց Հայրապետի ժամանումը ողջունում են Դեպրոյություն հայոց Ս. Հովհաննես Մկրտիչ եկեղեցու հոգևոր հովիվ Ս. Փառեն ծ. վրդ. Ավետիքյանը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ցկյանս նախագահ տիար Ալեք Մանուկյանը, Մայր Աթոռի բարերար պրն. Էդուարդ Մարտիկյանը, ծխական խորհրդի և հայրապետական ընդունելության հանձնաժողովի անդամները, տեղի հայկական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ և ժողովրդի հոծ բազմություն:

Այնուհետև ավտոմեքենաների շարասյունով և պատվո ոստիկանների ուղեկցությամբ Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Դեպրոյություն միջազգային օդանավակայանին կից Ալեք Մանուկյանի «Մասկո» ընկերության շենք:

Այստեղ կատարվում է աղ ու հացի ավանդական օրհնություն:

Ապա ավտոմեքենաների շարասյունը Հայոց Հայրապետին տանում է Դեպրոյություն քաղաքում հայոց մեծ Եղեռնի զոհերի հիշատակին կանգնեցված Կոմիտաս վարդապետի արձանի առջև, որտեղ կատարվում է հոգեհանգրստյան պաշտոն: Այս առթիվ հոգեհանգստյան արարողությանը ներկա գտնվող Դեպրոյություն քաղաքապետ Կոլման Յանգը Վեհափառ Հայրապետին է հանձնում քաղաքի բանալին:

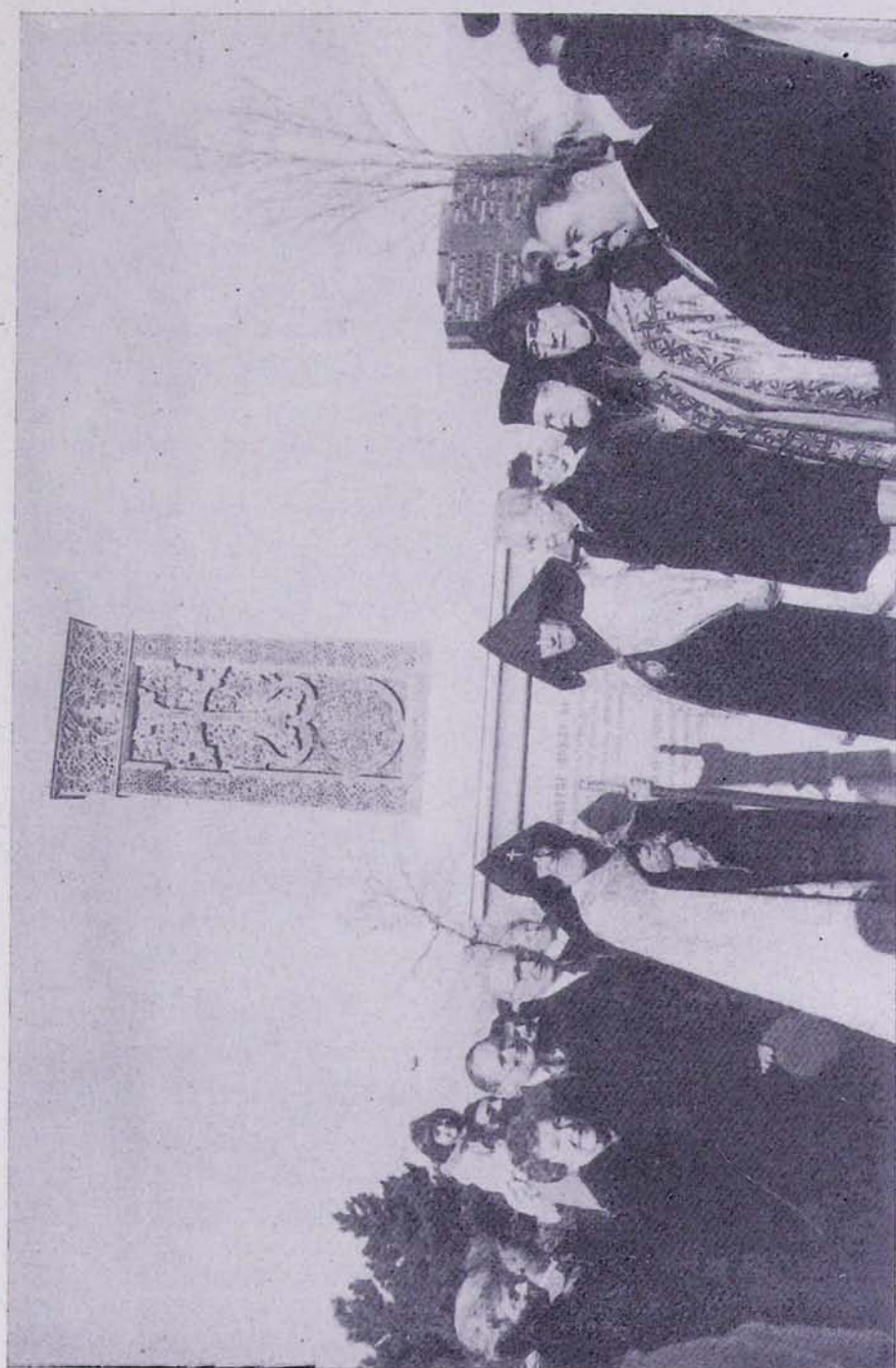
Հավարտ արարողության Հայոց Հայրապետը իր շքախմբի անդամներով ուղևորվում է Սաուտֆիլդի «Ռադիսոն» հյուրանոց:

Երեկոյան ժամը 18-ին, ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, «Գոլֆ» ակումբի շքեղ սրահում ազգային մեծ բարերար տիար Ալեք Մանուկյանը տալիս է ընթրիք, որի ընթացքում գործադրվում է գեղարվեստական կոկիկ մի ծրագիր:

Ընթրիքին մասնակցում են շուրջ 100 հրավիրյալներ: Ընթրիքի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը, բարձրորեն գնահատելով պրն. Երվանդ Ազատյանի երկարամյա անձնվեր ծառայությունը հայ գրին ու դպրությանը, նրան պարգևատրում է «Ս. Սահակ—Ս. Մետրոպ» շքանշանով:

Պատվո ընթրիքին ներկա են նաև տեր և տիկին Սարգիս և Ծուլի Սողանյանները:

Գեղարվեստական ծրագրի ավարտին խանդավառ մթնոլորտում օրհնության խոսք է ասում Վեհափառ Հայրապետը:

Խաչքարի օծում Ղևորյանի հայրը Ա. Հովհաննես Եկեղեցում

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶ

Նոյեմբերի 22-ին, կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, Դետորոյտի Ս. Հովհաննէս Մկրտիչ ոսկեգմբէթ եկեղեցում մատուցվում է հանդիսավոր պատարագ: Օրվա պատարագիչն է Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսէս արքեպս. Պոգոսյանը:

Ս. պատարագին ներկա են Հույն Օրթոդոքս Եկեղեցու Դետորոյտի առաջնորդ Տիմոթէոս եպիսկոպոսը, Միշիգան նահանգի սեմատոր Կարլ Լիվնը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահ Ալեք Մանուկյանը, պարոնայք Էդուարդ Մարտիկյանը, Սարգիս Սողանյանը՝ իրենց տիկնանց հետ, ինչպէս նաև Դետորոյտից և նրա շրջակայքից ժամանած մեծաթիվ հայ և օտար հաւատացյալներ:

Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափորով և «Հրաշափառ»-ով, ամպհովանու տակ, զանգերի ավետավոր դողանքների ներքո առաջնորդվում է դէպի եկեղեցի, որը տոնականորեն զարդարվել էր այդ օրը և փողփողում էր լուսերի մեջ:

Պատարագի ընթացքում, Տ. Փառեն ծայրագույն վարդապետի առաջնորդությամբ, Վեհափառ Հայրապետը մի պահ այցելում է եկեղեցուն կից կիրակնօրյա և շաբաթօրյա վարժարանների սաներին հատկացված սրահ, ուր կարճ հանդիպում է ունենում աշակերտության հետ և լուսիս նրանց իր հայրական օրհնությունները:

Ս. պատարագի դաշնավոր երգեցողությունը կատարում է եկեղեցու դպրաց դասը:

«Հայր մեր»-ից առաջ հոգեշունչ քարոզ է խոսում Վեհափառ Հայրապետը:

Հավարտ ս. պատարագի Նորին Սրբությունը նախագահում է եկեղեցու շրջակայում Եղեռնի զոհերի հիշատակին կանգնեցված Խաչքարի բացման հանդիսավոր արարողությանը, ուր կատարվում է հոգեհանգստյան պաշտոն:

ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՌԱՇՈՒՔ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ Ի ՊԱՏԻՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Ժամը 16.30-ին Ս. Հովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցուն կից մշակույթի սրահում տեղի է ունենում համագաղութային մեծ ճաշկերույթ, որին մասնակցում են հայ և օտար շուրջ 800 հրավիրյալներ, որոնք եկել էին մի անգամ ևս ողջունելու և բարի ճանապարհ մաղթելու Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին:

Որոշված ժամին Հայոց Հայրապետը մուտք է գործում սրահ՝ ընկերակցությամբ թեմակալ առաջնորդ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոսի, իր շքախմբի անդամների և գաղութի երևելի անձանց: Դրդագին և խանդավառ ծափերը արտահայտությունն են հանդիսանում բոլոր ներկաների խոր ապրումների և նրանց հարգանքի՝ դէպի բոլորի սիրելի Վեհափառ Հայրապետը:

Սեղանը օրհնում է Վեհափառ Հայրապետը: Ծաշկերույթն սկսվում է ջերմ և հաղորդական մթնոլորտում: Առաջինը Վեհափառ Հայրապետին

բարիգալստյան խոսք է ուղղում ծխական խորհրդի ատենապետ տիար Արշավիր Եղիսյանը:

Ապա համայնքի հոգևոր հովիվ Ս. Փառեն ծայրագույն վարդապետը պատվո սեղանի շուրջ գտնվող հարգարժան հյուրերին մեկ առ մեկ ներկայացնում է ներկաներին և իր ողջույնի սրտագին խոսքն է ասում Հայոց Հայրապետին ուղղյալ՝ նրա այս շնորհաբեր այցելության առթիվ:

Այնուհետև, հանուն Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Ընկերակցության, ողջույնի սրտառու խոսքով հանդես է գալիս Ընկերակցության նախագահ տիար Էդուարդ Մարտիկյանը:

Ճաշկերության ընթացքում, խանդավառ ծափահարությունների ներքո, բեմ է հրավիրվում Հ. Բ. Ը. Մ.-ի նախագահ, համայն հալ ժողովրդի կողմից սիրված և գնահատված ազգային մեծ բարերար Ալեք Մանուկյանը՝ Հ. Բ. Ը. Միության անունից իր երախտագիտական խոսքն ուղղելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ

Վեհափառ Տեր,
Գերաշնորհ Սրբազան Հայրեր,
Հայաստանյայց Եկեղեցվո գավակներ,
Սիրելի բարեկամներ,

Պատմական մեր ժամանակներու վրա բացվող լուսավոր իրականություն մըն է Նորին Սրբությանդ այցը Հյուսիսային Ամերիկա: Այն մանուկները, որոնք ծնան ու մեծցան Ձեր նախորդ այցելությունեն ետք, այսօր հասած են 19 տարիքի սեմին: Անոնք ծնան և աճեցան մթնոլորտի մը մեջ, որ օծված չէր Ձեր օրհնաբեր անձին ներկայությամբ:

Եվ այսօր անոնք Ձեր մեջ կգտնեն, ինչպես մենք **կվերագտնենք**, ծաղկող Մայր Հայաստանը՝ իր շենշող ժողովուրդով, և Սուրբ Էջմիածինը՝ իր դարավոր շքեղությամբ. անոնք Ձեր խոսքին մեջ կլսեն կոչն ու շունչը իրենց արի նախահայրերուն ու դարձյալ **կհաչանա՛ն** Ձեզմով: Անոնց մատաղ հոգիները կլվացվին Հայաստանի արևին լույսով և կօծվին Սուրբ Էջմիածնի մյուտոնով:

Այսօր, համախմբված Ամերիկայի այս ափերուն վրա, հաջորդական բոլոր սերունդներով միացած, ցնծագին կողջունենք Ձեզ և ի սրտե բարի գալուստ կմաղթենք Նորին Սրբությանդ:

Մենք ժողովուրդ մըն ենք, որ բարոյական ուժին կհավատանք ու բարոյական ուժով կկառավարվինք. դարերով կորսնցուցինք մեր պետականությունը, բայց ո՛չ՝ միասնականությունը, որովհետև այդ բարոյական ուժը իրարու մո՛տ պահեց մեր ժողովուրդին բեկորները. և այդ բարոյական ուժը ուրիշ բան չէ, եթե ոչ **մեր Եկեղեցին**, իր Սուրբ Էջմիածնով և Ամենայն Հայոց Հայրապետությամբ: Մեր **Եկեղեցի՛ն** է, որ պահպանած է մեր ժողովուրդի **ամբողջականությունը** իբրև հոգևոր պետություն ու բանակ, որովհետև այլապես ժողովուրդի մը կարգապահությունն ու միասնականությունը միայն կարելի է պահել պետական ուժով ու պետական հեղինակությամբ:

Մեր Մայր Հայրենիքը այսօր **ունի՛** իր պետականությունն ու ազգային միասնականությունը. Հայաստանը օժտված է **ա՛զգ** և **պետություն** բնորոշող բոլո՛ր տվյալներով. արտասահմանի ժողովուրդը, որուն սիրտը կտրո-

փե արյան միևնույն զարկով՝ բաժնված է իր մայր երկրեն և անոր պետական հովանին։ Սակայն Սուրբ Էջմիածինը, իբրև **հոգեկան շարունակությունը Հայաստանի իրականության**, իր հեղինակությունը կծավալե բոլորիս վրա, և հայ ժողովուրդի հարազատ զավակները, ուր որ ալ գտնվին, կդառնան հոգևոր քաղաքացիները **պատմական ու հավերժական Հայաստանին**։

Այսօր Ամենայն Հայոց Հայրապետին այցելությամբ մեր հոգևոր քաղաքացիության ստուգատեսն է, որ կկատարվի, մեր ինքնությունը **անգամ մըն ալ կմկրտվի հայեցիությամբ** և հայ ժողովուրդի հատվածները **դարձյալ իրարու կմիանան**՝ Սուրբ Էջմիածնի մյուռոնին շաղախով...։

Մեզմե շատեր, իբրև տարահալած հայեր, այցելած են Մայր Հայրենիք՝ վայելելու համար Արարատի փառքը և տեսնելու համար մեր երկրին վերածնունդը. մեզի համար հոգեկան անսահման բավարարություն եղած է տեսնել Ս. Գրիգոր Լուսավորչի դարավոր Գահը իր պատմական փայլին ու ջքեղանքի բարձունքին. և այդ Գահուն վրա տեսած ենք մեր իմաստուն Հայրապետը, որ խոհեմությամբ, հավատքով և հոգեկան կորովով կշարունակե Լուսավորիչներու գործը, որ սկսած էր 17 դարեր առաջ։ Վազգեն Առաջին Հայրապետի 32 տարիներու գահակալության շրջանը շինարարական իր դրոշմը թողուցած է Հայրապետական Աթոռին վրա և շուրջ։

Ամենայն Հայոց Հայրապետը ոչ միայն հարգված է մեր հայրենի ժողովուրդեն, այլ նաև **պետություննե՛ն**. ու մենք, ափսոսաբանաբար, բանի շարունակենք թիկունք կանգնիլ անոր եկեղեցաշեն և աստվածահաճո գործերուն, **այնքան տեսական և իրական կոառնա պետական վերաբերումը** անոր անձին ու հեղինակության հանդեպ։

Ամենայն Հայոց Հայրապետը Սփյուռքի մեջ կներկայացնե **Հայրենի՛քը**, և Հայրենիքի մեջ՝ **Սփյուռքը**, իր իսկ պատմական Գահուն վրա՝ **ամբողջ հայ ժողովուրդը**, իր սրբություններով և սուրբերով, իր հավատքով, գործով, պատմական անցյալով և ապագայով։

Վեհափառ Հայրապետին գահակալության տարիները ոչ միայն շինարարական անհախընթաց տեղի շրջան մը հանդիսացան Սուրբ Էջմիածնի մեջ, այլ նաև **հոգևոր վերածնունդի պայծառ հանգրվան** մը՝ **ամբողջ Սփյուռքի տարածքին**։

Վազգեն Հայրապետը վերջին անգամ իր օրհնաբեր այցելությունը տված էր 1968 թվականին. այդ տարինն ի վեր շատ մը փոփոխություններ կրած է ամերիկյան երկրամասին վրա բնակող հայությունը. **ամբողջությամբ փոխվա՛ծ** է դիմագիծը ամերիկահայության և կանադահայության. այդ փոփոխությանց ընթացքին այս ժողովուրդը հաճախ զգացած է կարոտը իր Հայրապետին, բացակայությունը՝ անոր խոհեմ թելադրանքներուն, և պակասը՝ անոր ներկայության հոգեկան և հոգեբանական ուժին. այն աստիճան, որ հաճախ ենթարկված է խարխափումներու, երբեմն խափանված է Էջմիածնի լույսը անոր աչքերեն և իր վերիվայրումներուն մեջ կրած է հիասթափումներ ու ցնցումներ. սակայն այսօր **դարձյալ ոտքի է այդ ժողովուրդը**, դարձյալ կապված է իր մայր հողին ու Մայր Աթոռին, երբ այս ամիսներ վրա կվերագտնե իր Հայրապետը, կլսե անոր պատգամը և կառաջնորդի անոր խոսքերով։

Ամենայն Հայոց Հայրապետը անդուլ և անվհատ աշխատած է Հայաստանյայց Եկեղեցւո միությունը **անխախտ պահելու**։ Երկար տարիներու փորձերուն կողքին՝ մենք անձամբ բազմաթիվ անգամներ նախաձեռնած

ենք միասնականության առաջնորդող հաշտարար հանդիպումներու: Սակայն, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն ու բաղձանքներուն, Հայաստանյայց Եկեղեցւոյ միությունը տակաւին կմնա **իբրև հեռավոր երազ մը**. ավելին՝ հակառակ այդ բոլորին, Հայաստանյայց Եկեղեցին կմնա **ավելի՛ բաժանյալ, ավելի՛ վտանգված և ավելի՛ վիրավոր՝ Անթիլիասի որդեգրած վարքագիծին պատճառաւ**, որ կսնանի **անճնական փառասիրություններով և քաղաքական հաշիվներով**: Դժբախտաբար այս վարքագիծը կտրվի «անկախ» դառնալու կարճատես հավակնություններով, մինչ ամեն ազնիվ հայ զարմացած հարց կուտա՝ «անկախ» որսն», Հաւոց նվիրական Մայր Աթոռն՝ն, երբ մենք դարձնուք երազած էինք **վերականգնել այդ Աթոռին հեղինակությունը և անոր հովանին ապահովել մեր գլխուն վերև**:

Երբ Վեհափառը բարձրացաւ Սուրբ Էջմիածնի Գահուն վրա, շատ մը բաղձանքներ ու երազներ անկարելի կթվեին. շնորհիվ իր իմաստության, վճիտ հոգիին, լեռնէ՛ր մաշեցնող իր բարի ժպտին՝ իրականություն դարձան անոնք:

Մայր Աթոռի համար պատմական լուսավոր շրջան մը հանդիսացաւ Վազգէն Ա. Հայրապետի գահակալությունը: Ան իր ժողովուրդին ընծայեց մանավանդ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքին հրաշքը: Ու երբ մենք կվհատինք մեր մահկանացու կյանքին մէջ ու կկորսնցնենք ամեն հույս ու ճար՝ մեր Եկեղեցին դարձյալ **միացած տեսնելու**, մենք կհավատանք, թէ օր մը մեր հոգիներուն վրա նորէն պիտի բացվի Լուսավորչի այդ հրաշքը, ու մենք, իբրև ազգ, ժողովուրդ ու Եկեղեցի, միասնականորեն պիտի բողոքինք մեր հավատքի կեդրոնին, Էջմիածնի Սուրբ Սեղանին շուրջ:

Վեհափառ Տեր, վստահ կրնաք ըլլալ, որ այդ լուսավոր օրվան համար Ձեր հավատալիք զավակները պիտի աղոթեն, հուսան ու պիտի պաշտարին, որ անպայման հայ կյանքի վերև բացվի ծիածանը միության:

Այդ հավատքով և այդ ուխտով մեր հոգիները կբանանք Ձեր առջև ու կհայցենք Ձեր հայրապետական օրհնությունը:

Բարի եկաք, Վեհափառ Տեր:

Ձեզ կրկին տեսնելու հույսով և ակնկալությամբ բարի ճանապարհ կմաղթենք Ձեզի:

Այնուհետև գործադրության է դրվում հրաժեշտ-ճաշկերույթի գեղարվեստական բաժինը, որին մենք գերով իր բաժինն է բերում սիրված երգչուհի օրիորդ Մարո Փարթամյանը՝ ընկերակցությամբ շնորհալի դաշնակահարուհի օրիորդ Ալիս Հայտոսյանի: Կատարվում են Կոմիտաս վարդապետի, հայրենի ծանոթ երգահան Էդգար Հովհաննիսյանի և Բարսեղ Կանաչյանի ստեղծագործությունները:

Ապա խոսք է առնում թեմակալ առաջնորդ Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը:

ԹԵՄԱԿԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ԽՈՍՔԸ
ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹԻՆ

Վեհափառ Տեր,

Քանի մը ժամ առաջ, Ձեր առանձնության սենյակին մեջ անդրադարձաք, որ վերջին օրն է այսօր տունդարձի Ձեր ճամփուն վրա: Եվ վերջին գիշերը: Ձեր ձայնին և Ձեր խոսքին մեջ կարդացի Ձեր ամբողջ հոգին: Այն հոգին, որ կուգե ամբողջովին ինքզինքը տալ: Այն հոգին, որ գիտե մահ, թե կապրի այս մարմինին մեջ: Եվ թե՛ պարտավոր է, թոչիլ ուզող այս հոգին միշտ զգալ և անդրադառնալ, որ «քանտարկված» է այդ մարմնով: Եվ հետևաբար զգացի, որ Ձեր մտքեն անցան բոլոր այն կարելի իրագործումները, հանդիպումները, խրատները, որոնք կուգաք տալ Ձեր զավակներուն ամեն տեղ: Այն քաջալերանքը և այն հոգին, որ Դուք ստացել էիք, ինչպես քանիցս ըսած եք, մինչև անգամ Ամենայն Հայոց Հայրապետ ըլլալէ հետո, Հայաստանի հողին վրա՝ Արարատին դիմացը: Այդ բոլորը կուգեիք ամեն մեկուն մեջ առանձնապես, ամեն մեկուն հոգիին մեջ իջեցնել, բաշխել, հաստատել:

Եվ սակայն մույն ատեն Ձեր մտքեն կանցներ, որ հիվանդանոցեն պետք էր ելլեիք, որպեսզի կարենայիք Ձեր զավակներուն հասնիլ:

Եվ ըրիք: Ի՞նչ ըրիք: Ըրիք ա՛յն, ինչ որ կարելի էր: Եվ ըրիք վեհությունս, վեհափառորեն:

Օտարներո՛ւն մախ: Բոլոր օտար և էկումենիկ շրջանակներուն մեջ, ուր որ եղաք: Անոնց դիմաց կանգնելով ինքնավստահորեն, իբրև տերը Ձեր ժողովուրդին հոգիներուն: Անոնց երազներուն: Անոնց ներկայի և ապագայի ցանկություններուն: Եվ ներկան ու ապագան հաստատեցիք, կապեցիք անոնց անցյալի պատմության և իրագործումներուն և կյանքին: Եվ կըսեիք Ձեր զավակներուն. «Գիտեք, թե ո՛վ եք, և մի՛ ամչնաք ըսելու, թե՛ ո՛վ եք»: Եվ այդ օտարներուն տվիք՝ էկումենիկ շրջանակներուն մեջ, Միացյալ Ազգերու շենքին մեջ, Միացյալ Նահանգներու նախագահին տունին մեջ, և ուր որ եղաք՝ ոչ-հայ շրջանակներու ներկայացուցիչներուն հետ, դիմագիծը՝ հայ ժողովուրդին: Այդ բոլորը տվիք անոնց, զանոնք ևս կապելով Ձեր անձին, Ձեր վայելույ աճին, և այդ դեմքեն ճառագայթող հայու իսկական հոգիին: Ցավոտ, վիշտով լեցուն և սակայն քաջությամբ զինված, վստահությամբ զրահված, և երբեք՝ հոռետես և հուսահատ: Ա՛յս հոգին Դուք պարզեցիք օտարներուն:

Իսկ Ձեր զավակներո՛ւն ի՞նչ տվիք: Ծառ պարզ բան մը՝ Ձեր ներկայությունը:

Եվ այդ ներկայութենեն ճառագայթող ա՛յն հոգին, որ դարձյալ կու գար մեր պատմության խորերեն, կու գար Արարատի գագաթեն, կու գար Սուրբ Էջմիածնի հիմերեն: Եվ այդ բոլորը մեր գոյության խարիսխը, մեր գոյության ներկա ուժը և մեր գոյության ապագա հույսն է: Այս բոլորը տվիք մեզի: Եվ ինչպե՛ս տվիք: Թույլ տալով, որ Ձեր զավակները դպչին Ձեզի: Դպչին Ձեր Աջին, դպչին Ձեր ձայնին, դպչին Ձեր անձին:

Եվ ոչ միայն բոլոր անոնց, որոնք ներկա եղան և ֆիզիկապես Ձեր ձայնը լսեցին, Ձեր Աջը համբուրեցին, Ձեր անձին մայեցան, այլ ամենն հուզիչը՝ ա՛յն, որ բացական անգամ ատիկա զգացին: Որովհետև այլևս իրողություն է, որ 85 տարեկան հայր մը թելեֆոն կընե իր զավակին, որ այստեղ ներկա է, և հեռախոսով կըսե անոր. «Տղաս, գնա՛, գնա՛՝ դպիր

Վեհափառին: Աջը համբուրե: Եվ ինձի եկուր: Ես ալ քեզի դպիմ: Այսպես
սով ե՛ս ալ Վեհափառին դպած կըլլամ»:

Վեհափառ, թույլ տվեք, որ Ձեր զավակները դպչին Ձեզի: Ձեր ձայ-
նին, Ձեր Աջին, Ձեր անձին: Եվ այդ օրհնությունը աղյպեսով սերունդն
սերունդ փոխանցեն:

Եվ հիմա, Վեհափառ Տեր, հրամեցեք և դարձյալ օրհնեցեք մեզի:

Ընդունելության ավարտին Վեհափառ Հայրապետը, խորապես ազդ-
ված արտակարգորեն խանդավառ մթնոլորտում Հայ Առաքելական Եկեղե-
ցու և նրա գահակալի նկատմամբ ցուցաբերված սիրո և հարգանքի այս
սրտազեղ արտահայտություններից, տալիս է իր օրհնությունն ու պատ-
գամը սփյուռքահայ հավատավոր ու հայրենասեր իր զավակներին: Հրա-
վիրյալները պերճախոս լուրջամբ ունկնդրում են հայրապետական ոգե-
շունչ պատգամը:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ՀՐԱԺԵԾՏԻ ԾԱՇԿԵՐՈՒՅԹԻՆ

Վերջին պահն է այս երեկո: Վաղը վերջ կգտնե իմ ուղևորությունը:
Ինձի այնպես կթվի, թե այստեղ ներկա եք ոչ միայն դուք՝ Դեսոբյոսի ժո-
ղովուրդը, այլ նաև ամբողջ ամերիկահայ բազմությունները, որոնց հան-
դիպեցա տարբեր քաղաքներու մեջ՝ սկսելով Նյու Յորքեն: Իմ առաջին
արտահայտությունը պիտի ըլլա բոլորիդ և բոլորին իմ շնորհակալությունը
հայտնել: Իսկապես, ամեն տեղ և ամեն առիթով, ես զգացի ամերիկահայ
մեր ժողովուրդի սրտի ջերմությունը, ոգևորությունը և ներքին հոգեկան
ապրումներու պոռթկումը: Այդ բոլորը ուղղված էին իմ անձի միջոցավ՝
Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին:

Դուք ինձի կվերագրեք բազում հատկություններ և շնորհներ: Կուզեմ
ձեզի խոստովանիլ, որ առաջին սպասավորն եմ մեր առաքելական սուրբ
Եկեղեցվո: Իսկապես, առաջին օրեն մինչև այսօր, ես կզգամ, որ սպասա-
վոր եմ և կկատարեմ կամքը ոչ թե իմ անձի, այլ այն, ինչ որ կթելադրե
ինձի Սուրբ Էջմիածնի դարերու ոգին: Այսպես կներկայանամ ձեզի նաև
այս պահուն: Ինձ համար հոգեկան խոր մխիթարություն եղավ, որ նաև
այս իմ ուղևորության առիթով, Սուրբ Էջմիածնի անունը բարձր հնչեց մեկ
անգամ ևս աշխարհով մեկ, իբրև քրիստոնեական հավատքի ամենավա-
վերական և հնագույն կեդրոններեն մեկը: Եվ եթե իմ անձը դեր մը կա-
տարեց այդ իրողության մեջ, այո՛, ադով ես հպարտ կզգամ ինքզինքս:
Իսկապես, Նյու Յորքեն մինչև այստեղ, ամեն տեղ, ոչ միայն մեր ժողո-
վուրդն է, որ բացառիկ խանդավառությամբ դիմավորեց մեր Եկեղեցվո
առաջին սպասավորը, Սուրբ Էջմիածնի ծառան, այլ նաև քույր Եկեղեցի-
ներու ներկայացուցիչներ և ամերիկյան ու կանադական պետական իշխա-
նություններու պաշտոնական անձինք, որոնց գլուխը գտնվեցավ ձեր մե-
ծահարգ նախագահ Ռոնալդ Ռեյգանը: Ես ալ համաձայն եմ Թորգոմ սըր-
բազանի վկայության հետ, որ առիթ մը ընծայվեցավ ձեզի, մեզի, հայ ազ-
գին ընդհանրապես, որպեսզի միջազգային մեծ հեղինակություն վայելող
այս երկրին մեջ անգամ մը ևս բարձր հնչե Հայ Եկեղեցվո և հայ ժողո-

վորդի պանծալի անունը: Բանով մը ավելի ճանշվեցան և գնահատվեցան մեր Եկեղեցին և ժողովուրդը:

Ես Կուզեմ նաև իմ գոհունակությունը հայտնել, որ ձեր թեմի բոլոր հոգևոր ծառայողները իրենց գլուխն ունենալով ձեր թեմակալ առաջնորդ, Թորգոմ արքեպիսկոպոսը՝ մեր սրբազան եղբայրը, թեմական խորհուրդը, ընդունելությանը հանձնաժողովի անդամները, բոլոր ծխական խորհուրդները այն քաղաքներում, զոր ես այցելեցի, բոլորը, բոլորը ինձ հանդեպ ցույց տվին իսկապես բացառիկ, որդիական հարգալիր, հոգատար, սիրալիր վերաբերմունք: Կկարծեմ, որ այս ուղևորությունը հաջող անցավ, և ես կվերադառնամ անմոռանալի հիշատակներով: Կխորհիմ նաև, թե դուք ալ երկարատեմն պիտի հիշեք այս փառավոր, խանդավառ օրերը: Կուզեմ հայտնել նաև իմ գոհունակությունը Դետրոյտի ծխական խորհուրդին, բարեջան հոգևոր հովիվ Տ. Փառեն ծ. վրդ. Ավետիքյանին և բոլոր անոնց, որոնք այսօր խոսք առին՝ Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին, Տիար Ալեք Մանուկյանին և Տիար Էդուարդ Մարտիկյանին, որոնք սքանչելի արտահայտություններ ունեցան, և անգամ մը ևս ես համոզվեցա, որ իրենց անձերու միջոցով, այս թեմը, Դետրոյտի համայնքը, իրապես բացառիկ տեղ մը կգրավե արտասահմանի հայ կյանքին մեջ: Բոլորին և բոլորիդ իմ ջերմ շնորհակալությունը, իմ օրհնությունը: Ամեն:

Հավարտ իր խոսքի Նորին Սուրբ Օծությունը «Ա. Գրիգոր Լուսավորիչ» առաջին կարգի շքանշանով պարգևատրում է տեր և տիկին Սարգիս և Ծուլի Սողանալյաններին՝ իրենց կատարած մեծագույն ավիրատվության համար, որն ամբողջությամբ հատկացվելու է Տաթևի պատմական հուշակավոր վանքի վերանորոգությանը:

Ծաշկերույթն ավարտվում է Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ և «Պահպանիչ»-ով:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ՊՐՆ. ԵՐՎԱՆԻ ԱԶԱՏՅԱՆԻ ՀԵՏ

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում կատարած շուրջ երկամսյա իր շրջապտույտի ավարտին Վեհափառ Հայրապետը Դետրոյտում, իր մեկնումի օրը, առավոտյան, իր վերջին հարցազրույցն է ունենում «Պայքար» և «Արմինիլը Միրըր Սփեթեյթըր» շաբաթաթերթի ներկայացուցիչ արև. Երվանդ Ազատյանի հետ՝ ազգային և եկեղեցական մի շարք կենսական հարցերի շուրջ։ Ստորև ներկայացնում ենք Հայոց Հայրապետի հարցազրույցը.

Վեհափառ Տեր, շատ շնորհակալ ենք և երախտապարտ, որ առիթը ընծայեցիք մեր մամուլին Ձեր վերջին խոսքը ըսելու Ամերիկայի և Կանադայի Ձեր շրջապտույտի ավարտին։ Կուզեմ Ձեզ վստահեցնել, թե Ձեր բացակայության վերջին 19 տարիները, որոնք հոգեկան մեծ պարտապ մը ձգած էին ամերիկահայ և կանադահայ գաղութներում մեջ, Ձեր այս այցելությանը լիացան։

ՀԱՐՑՈՒՄ—Հիմա որ իր ավարտին հասավ Ձեր շրջապտույտը, կհաճի՞ք Ձեր տպավորությունները տալ մեզի ամերիկահայ և կանադահայ գաղութներեն։ Ի՞նչ տարբերություններ նշմարեցիք Ձեր նախորդ այցելության և այս այցելության միջև։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Ինչպես իմ նախորդ երկու ուղևորություններու առիթով, այս անգամ ես կվերադառնամ շատ գոհ և անմոռանալի հիշատակներով։ Ամեն տեղ ես հանդիպեցա մեր ժողովուրդի խանդավառ վերաբերմունքին և մանավանդ պաշտամունքի աստիճանին հասնող սիրուն և հավատարմության դեպի Հայ Եկեղեցվո բազմադարյան կեդրոն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը։ Այս առումով ես կվերադառնամ իսկապես մխիթարված սրտով։ Այս անգամ ես նկատեցի հստակ կերպով, որ եկեղեցիներու շուրջ և եկեղեցական համայնքներեն ներս ավելի կազմակերպվածություն կա, և մանավանդ եկեղեցիներու կողքին կառուցված նոր դահլիճներ կձառնայեն

լալուն համար կանոնադրության նախատեսության մեջ, և աշխարհականներուն դերին նվազում մը կտեսնեն: Նախ կուզենք, որ արտահայտվեիք կանոնադրության բնույթին մասին և ապա նաև այդ մտահոգության արդարացիության կամ ոչ արդարացիության մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Նախ ըսեմ, որ կանոնադրության նախագիծ պատրաստելու գաղափարը իմը չէ, այլ սկիզբ առած է 1922—24 շրջանին, երբ Գեորգ Ե կաթողիկոսը իր կոնդակի մեջ արձարժած է այդ հարցը, ընդգծելով անհրաժեշտությունը, որ Հայց. Եկեղեցին ունենա կանոնադրություն մը: Այդ կոնդակը ժամանակին ուղարկված է նաև Երուսաղեմ, Պատրիարքության և տպված է: Ըսել կուզեմ, որ այդ կանոնադրությունը ծնունդ առած է առաջին համաշխարհային պատերազմին անմիջապես հետո, երբ հայ կյանքի մեջ հիմնական փոփոխություններ եղան. հետևաբար անոնց անդրադարձը եղավ նաև Հայ Եկեղեցիի վրա, Օսմանյան կայսրության տարածքին վրա հայ ժողովուրդը բնաջնջվեցավ, Ազգային Մահմանադրությունը դադարեցավ գործել: Արևելյան Հայաստանի մեջ մոր հեղաշրջումներու հետևանքով դադարեցավ Պոլսեցիան, որ արևելահայոց եկեղեցական կանոնադրությունն էր, և հետևաբար Հայ Եկեղեցին մնաց առանց կանոնադրության: Ահավասիկ բնականորեն այդ մտահոգությունը սկիզբ առավ այդ շրջաններին: Բայց գործնական քայլեր չառնվեցան մինչև մեր օրերը: Ես կհիշեմ 1945-ին Գեորգ Զ կաթողիկոսի ընտրության առիթով Ազգային-Եկեղեցական Ժողովին մեջ այդ հարցը եկավ: Նույնիսկ կանոնադրության նախագիծ մը պատրաստված կար և կարդացվեցավ մասամբ, սակայն Ազգային-Եկեղեցական Ժողովը այդ մասին որոշում մը չկրցավ տալ և ձգեց, որ հետագային Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը վերամշակե այդ նախագիծը: Եվ այդպես, հետագային ալ մասնավոր աշխատանք չկատարվեցավ, և իմ օրով վերստին այդ հարցը արձարժվեցավ. քանի անգամ հանդիպումներ, ժողովներ գումարվեցան, աշխատանք տարվեցավ նախագիծ մը պատրաստելու, բայց գործնական արդյունքի մը չհասանք: Ահա այդ վիճակի մեջ էր, որ, չորս տարի առաջ, կրկին որոշեցինք այդ հարցով զբաղիլ և կազմեցինք հանձնաժողով մը: Այդ հանձնաժողովը աշխատանքը կատարեց և երկու ամիս առաջ է, որ իր աշխատանքը ավարտած նկատեց և նախագիծի մը նախնական շարադրանքը ներկայացուցին ինձ, այն թելադրանքով, որ եղածը վերջնական նախագիծ կարելի չէ նկատել, պետք է տակավին մոր քննության բովե անցնի, որպեսզի այդ շարադրանքը կարելի ըլլա նկատել նախագիծ: Մենք այս շրջանին, երկու տարի առաջ, երբ տակավին նախագիծի մշակման առաջին քայլերը կկատարվեին, հարմար գտանք հրավիրել Կիլիկյան Աթոռի ներկայացուցիչները, որպեսզի անոնք ալ մասնակցին: Թղթակցություն տեղի ունեցավ մեր միջև, Գարեգին կաթողիկոսի հետ, և նույնիսկ իմ նամակի մեջ հայտնեցի, որ տակավին ոչ մեկ բան շարադրված է, առաջին հոդվածն է մինչև վերջին հոդվածը վերաքննելի են, եկեք դուք ալ ձեր խոսքը ըսելու, միասին փորձենք: Երեք ներկայացուցիչներ ուղարկեցին, սակայն մեծ եղավ իմ հուսախաբությունը, որովհետև հայտնի եղավ, թե անոնք եկած են ոչ թե աշխատելու կանոնադրության նախագիծին վրա, այլ եկան հայտարարելու (և բանաձևեցին իրենց հայտարարությունը), որ Կիլիկյան Աթոռը ընդհանրապես համաձայն չէ, որ կանոնադրություն մը պատրաստվի, հնարավոր չէ այդպիսի կանոնադրություն գործադրել, և կարիք ալ չկա: Մենք սակայն շարունակե-

ցինք, և հանձնաժողովը իր գործը վերջացուց և մոտավորապես երկու ամիս առաջ հանձնեց: Հիմա Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը պետք է բննարկե այդ հարցը, և ես հույս ունիմ, որ ապագային կկարողանանք վերջնական ձև մը տալ կանոնագրի մախազիծին: Հետո զայն պիտի ուղարկենք մեր թեմերուն, պիտի հրապարակենք մույնիսկ, և թող բոլոր թեմերը իրենց կարծիքները, տեսակետները ուղարկեն Մայր Աթոռ: Այս ձևով կխորհինք, մոտ ապագային, ունենալ վերջնական մախազիծ մը: Հետո, անշուշտ, օրինական մարմինները՝ Եպիսկոպոսաց Ժողով, Ազգային-Եկեղեցական Ժողով, անոր վերջնական վավերացումը տան, և հռչակվի, հրապարակվի և գործադրության դրվի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի կոնդակով մը: Անշուշտ այս աշխատանքը դյուրին գործ չէ, շատ անապարտելի պետք չէ աշխատիլ, բայց ես կկարծեմ, որ անհրաժեշտություն մըն է: Այս կանոնադրությունը պիտի չգբաղվի, իմ կարծիքով, մանրամասնություններով: Այլ տեսակ մը սկզբունքներու հայտարարություն պետք է ըլլա. մախ պետք է ճշտվի, բնորոշվի մեր Եկեղեցվո տեղը, դիրքը քրիստոնյա Եկեղեցիներու ընտանիքին՝ Արևելքի քրիստոնյա Եկեղեցիներու ընտանիքին մեջ:

Երկրորդ՝ այդ կանոնադրությամբ պետք է արտահայտվին, ճշտվին մեր Եկեղեցվո նվիրապետական Աթոռներու իրավասության սահմանները, անոնց միջև հարաբերությանց ձևերը և ընդհանուր սկզբունքները թեմական-եկեղեցական կազմակերպություններուն, ժողովրդական ընտրության հիմքերու վրա, ժողովական ղեկավարման ձևերը, թե ինչպես փաստորեն կղեկավարվին մեր թեմերը արտասահմանի մեջ: Թե կղերականներու դերը ավելի գերակշիռ պիտի ըլլա—ատանկ պիտի չըլլա, այդպիսի հարց չէ դրված և չի ալ կրնար դրվիլ: Եվ այն մեկ-երկու թերթերը, հոստոնի «Հայրենիք»-ը, տարի մըն է որ ահագին աղմուկ բարձրացուցած է այսպես կոչված հարցի վրա. ատիկա պարզապես երևակայության և հիվանդագին երևակայության արդյունք է, որովհետև ոչ մեկ փաստաթուղթի վրա հիմնված է: Ոչ մեկ մախազիծ կա տակավին: Եվ քանի որ հարց ըրիք, ըսեմ ման, որ Էջմիածնի դեմ սանձազերծված այդ արշավին մեջ «Հայրենիք» թերթը, իր տասնյակ խմբագրականներով, շատ վատ ծառայություն մը մատուցեց Կիլիկյան Աթոռին՝ թունավորելով մթնոլորտը և արգելակելով, կարծես դիտումնավոր կերպով, մեր և Կիլիկյան Աթոռի գահակալին ճիգերը՝ հասկացողության մը և գործողության մը հասնելու:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Վեհափառ Տեր, կուգեմ անդրադառնալ ուրիշ հարցի մը. մամուլի մեջ. և հաղորդակցության ու հարաբերության տարբեր միջոցներով, կտեսնենք, թե ներկայիս ամբողջ Խորհրդային Միությունը եղափոխության, նոր փոփոխություններու սեմին կգտնվի, և բնականորեն անոնք իրենց անդրադարձը պիտի ունենան մեր փոքրիկ Հայաստանին վրա, ինչպես ման Մայր Աթոռին վրա, որոնք այդ պայմաններուն տակ կգործեն: Ի՞նչ են Ձեր մախատեսությունները, ի՞նչ անդրադարձներ կմախատեսեք, որ այս փոփոխությունները ունենան կրոնական ազատության, եկեղեցական և հոգևոր կյանքի վերականգնումին, արտասահմանի հետ Ձեր և մեր ժողովուրդին ունեցած հարաբերություններուն վրա:

ՊՍԱՍՄԻԱՆ—Հայտնի է անշուշտ ամբողջ աշխարհին, որ իրապես Խորհրդային Միության մեջ, բարձր ղեկավարության առաջնորդությամբ, նոր շրջան մը կսկսի՝ այսպես կոչված վերակառուցում և բարեփոխումներ

մտցնելու, որոշ հեղաշրջում կատարելու՝ հատկապես տնտեսական, ընկերային կյանքի մակարդակին վրա, ինչ որ, իմ կարծիքով, ողջունելի է: Այնտեղ ոգևորություն կա. այս առնչությամբ, և վստահ եմ մասնա կառնքի բոլոր մակարդակներում վրա, այդ ընդ վերակառուցման ոգին իր բարերար ազդեցությունը պիտի տարածե: Ինչ կվերաբերի մեր Եկեղեցիին, սակայն, ես հաստատ գիտեմ, որ այսօրվա իսկ դրությամբ, մենք նպաստավոր պայմաններում մեջ կգտնվինք, և մասնավոր պատճառ մը չունիմ դժգոհ լլալու: Մեր հարաբերությունները պետական իշխանությանց հետ տարիներե ի վեր չափազանց լավ են. բացառիկ կերպով բարյացակամ վերաբերմունք և հարգանք կա դեպի Եկեղեցին, դեպի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, և հետզհետե մեր երկրի, Հայաստանի ժողովուրդի ծոցին մեջ հոգեվոր կյանքը զարթոնք մը կապրի. անոնք, որ կայցելեն Հայաստան և ներկա կգտնվին կրոնական պաշտամունքներու, ոչ միայն Էջմիածնի, այլև Հայաստանի մյուս քաղաքներու մեջ իսկ կզգան այդ զարթոնքը: Գավառական շրջանները հստակ կերպով կհաստատեն, որ իրապես կտիրեն կրոնական ազատության պայմաններ: Վերջերս, առավելապես, մենք, իբրև հետևանք հավատացյալներու աճին, մեր եկեղեցիներ պիտի բանանք. արդեն քանի մը հատը բացվեցավ: Պիտի շարունակենք մույնիսկ մեկ-երկու վանքեր բանալ: Այս ձևով, հետզհետե, ավելի լայն չափերով կազմակերպված հոգևոր կյանքը պիտի շարունակվի Հայաստանի մեջ:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Հոգևոր ճեմարանը կրնա՞ բավարարել մեր եկեղեցականներու պատրաստության կարիքը, ըլլա Հայաստանի մեր բացվող եկեղեցիներեն ներս, ըլլա արտասահմանի մեջ: Գիտեք, թե արտասահմանի մեջ շատ լուրջ տագնապի մը առջև ենք. քանիցս Ջեզի Նշվեցավ, մանավանդ երեկ, և մամուլով ալ հաճախ անդրադարձումներ կըլլան այս տագնապի կացության մասին: Ի՞նչ վիճակի մեջ է հոգևոր ճեմարանը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Մեր հոգևոր ճեմարանը շատ կանոնավոր և ծրագրված ձևով կաշխատի և բավարար չափով հոգևոր ծառայողներ կպատրաստե Հայաստանի համար: Հայաստանի գրեթե բոլոր եկեղեցիներու ծառայողները մեր ճեմարանեն շրջանավարտ երիտասարդ հոգևորականներ են: Ծառ մխիթարական է այս հաստատել. բոլորն ալ երիտասարդ ծառայողներ են, բոլորն ալ բավարար չափով զարգացած, լուսամիտ, իրենց գործին գիտակից և հայրենասիրական ոգիով ալ ներշնչված են: Հետզհետե մեր սերունդներ ալ կհասցնենք, որոնցմե մաս մը մույնիսկ արտասահման ալ կուղարկենք, որպեսզի ավելի բարձրացնեն իրենց ուսումնական մակարդակը, խորացնեն իրենց աստվածաբանական ուսումը և վերադառնան Մայր Աթոռ: Մինչև հիմա ուղարկած ենք ավելի քան տասը այդպիսի երիտասարդ հոգևորականներ՝ Գերմանիա, Վիեննա, Ֆրանսա, Անգլիա և Հունաստան: Այսօր մեր ներքին կարիքները բավարարված են: Սակայն նկատի ունենալով մեր եկեղեցիներու դարավոր հեռանկարը, անշուշտ պետք ունինք հավելյալ հոգևոր ծառայողներու, և այդ գործը մեր հոգևոր ճեմարանը լիությամբ պիտի կարողանա կատարել: Մեր ճեմարանի մեջ մենք կընդունինք արտասահմանեն ուսանողներ: Մոտ 20 տոկոսը արտասահմանի են. անոնք ալ կուղարկվին արտասահման, որպեսզի իրենց ուսումը ամբողջացնեն և իրենց ծառայությունը շարունակեն: Անոնցմե բավական

թիվով կան արտասահմանի մեջ: Անոնք աչքի կգարեն իրենց հոգևոր պատրաստությամբ, կարգապահությամբ և շնորհալիությամբ:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Վեհափառ, Դուք Ձեր արտասահմանյան շրջապատյուններեն անդրադարձաք, թե Ձեր հոտը աշխարհի վրա բազմալեզու է: Հաճախ Ձեր խոսքը լեզուներու ադ պատվարեն անդին չանցնիր: Երբ Դուք հայտարարություն մը կընեք և Հայաստանյայց Եկեղեցւո կենսական հարցի մը մասին անդրադարձ մը կունենաք, ամիսներ, տարիներ կանցնին, և տակալին Ձեր հոտը անտեղյակ կմնա, և երբեմն ալ Ձեր խոսքը երբեք Ձեր ժողովուրդին չի հասնիր՝ լեզվական այս դժվարության պատճառով: Օրինակի համար, մեր արևելյան թեմին մեջ միության հարցին շուրջ ահագին բանակցություններ կկատարվին, և մենք չենք տեսներ մեր եկեղեցական հրատարակություններուն մեջ տեղ մը, ուր Վեհափառ Հայրապետին դիրքը հստակ կերպով հայտարարված ըլլա: Ասիկա՝ սկզբունքի վերաբերյալ: Մյուս կողմէ՝ նաև տեղեկատվության հարց մը կա, որ Մայր Աթոռի գործունեությունը տարբեր լեզուներով խոսող մեր զանգվածներուն հասնի: Արդյոք կարևոր չե՞ք նկատեր, որ տարբեր լեզուներով լրատու ամսագիր մը ունենաք՝ ֆրանսերեն, անգլերեն, սպաներեն, գերմաներեն: Վստահ եմ, որ լեզու գիտողներ պիտի գտնեք և նյութական միջոցներն ալ կարելի պիտի ըլլա բավարարել: Ներկայիս մեր եկեղեցիները նյութական շատ լավ վիճակի մեջ են. կրնամ ըսել, որ ավելի լավ են նյութական վիճակով, քան՝ հոգևոր: Կարևոր չե՞ք նկատեր այս կետը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Նախ ըսեմ, որ Էջմիածինը իր պաշտոնաթերթը ունի, և այն բոլոր տվյալները, որոնց ակնարկեցիք, Էջմիածնի պաշտոնաթերթին մեջ կան և կուղարկվին արտասահման: Սակայն, կերևի, բավարարչափով չեն օգտագործվիր այդ հրատարակությունները, չեն թարգմանվիր տեղական լեզուներով՝ տեղական մամուլի մեջ, և այդպիսով կստեղծվի այն վիճակը, որուն մասին կարտահայտվիք: Երկրորդ՝ մենք ալ նկատելով, ինչ որ դուք նշեցիք, որոշած ենք «Էջմիածին» ամսագրի կողքին պարբերաթերթ մը հրատարակել, առայժմ երկու լեզուներով—անգլերեն և ֆրանսերեն—ճիշտ ծառայելու համար այն նպատակին, որուն ակնարկեցիք դուք: Նյութականը չէ արգելքը, այլ՝ աշխատակիցներու պակասը:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Վեհափառ Տեր, մեր ավելի վշտոտ հարցերուն անդրադառնալով՝ մեր ժողովուրդը կուզե գիտնալ, թե ի՞նչ վիճակի մեջ է ներկայիս Երուսաղեմի տագնապը: Վերջին հաճրվանը, որ մամուլի մեջ հաղորդված էր, Վեհիդ հրահանգն էր Երուսաղեմի միաբանության, որ ժողով գումարեր և Հայրապետական Քննիչ Հանձնախումբի տեղեկագրին հիման վրա գտներ խախտումներ կատարող պատասխանատուները և տնօրինումներ ընէր: Որքան որ գիտենք, Ձեր հրահանգը տակալին չէ գործադրված: Հիմա ո՞վ պիտի առնե հաջորդ քայլը, և դեպի ո՞ւր կուղղվի տագնապը. դեպի լուծո՞ւմ, թե՞ դեպի տեղաշալ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Այս հարցով—արդեն դուք ալ ըսիք—Մայր Աթոռը իր դիրքը ճշդած էր՝ դիմելով Պատրիարքության, որ միաբանական ժողով մը գումարե՞ քննելու համար օրակարգի այդ հարցը և անհրաժեշտ եզրակացություններու գա ու կարգ-կանոն մտցնե իր տան ներքին գործերուն մեջ:

Մինչև հիմա արձագանք չգտավ մեր այդ առաջադրանքը, որովհետև մենք ավելին չենք կրնար ընել: Երուսաղեմի միաբանությունը կղեկավարվի իր կանոնադրությամբ, և այդ կանոնադրության տրամադրություններում համաձայն միայն Երուսաղեմի միաբանությունը կրնա զբաղի՝ այս հարցերով: Կապասենք, լավատես, որ մեր այդ առաջադրանքը հարգվի, և Երուսաղեմի Պատրիարքությունը ավելի հստակություն մտցնե այդ հարցերու կարգավորման մեջ: Ես ուրիշ նախատեսություն մը չեմ կրնար ընել այդ ուղղությամբ:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Վեհափառ Տեր, կուզենք ուրիշ ցավոտ հարցի մը անդրադառնալ, որ գրեթե Ձեր իշխանության երեսուներկու տարիները, որոնք այնքան գեղեցիկ իրագործումներ ունեցան, պղտորած է: Ատիկա մեր Հայց. Եկեղեցվո միության հարցն է: Մեր ամբողջ ժողովուրդը գիտե, թե ինչպիսի հսկա դեր մը կատարած էք Դուք, իբրև շինարար և միարար Վեհափառ, այդ ուղղությամբ: Այդ հարցը դարձյալ արծարծվեցավ Ձեր այցելության առիթով քիչ մը անհամո զրուցումներով: Պիտի ուզեինք, որ Եկեղեցվո միության հարցին շուրջ Ձեր նախատեսությունները ընեիք, մասնավորաբար Ամերիկայի թեմերեն ներս:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—(Այս հարցը շատ կենսական նկատելով՝ պատասխանը պատրաստած ենք Մեր ձեռագիրով և ահա գալն ձեզի կհանձնենք, որ արձագանքեք անոր): Միացյալ Նահանգներ և Կանադա Մեր այցելության ընթացքին, կհուսալինք, որ առիթ կստեղծվի առաջին քայլը առնելու դեպի միության կենսագործում՝ Հայ Եկեղեցվո ծոցին մեջ: Այդ իսկ հույսով հրավեր դրկեցինք Կիլիկյան Աթոռի միաբան արքեպիսկոպոսներուն և բոլոր հայ հավատացյալներուն, որ իրենց մասնակցությունը բերեն մեր նախագահած սրբազան արարողություններուն: Իրենց ներկայացուցած պայմանը, որ Մենք պաշտոնական այց տանք իրենց եկեղեցիներուն իբրև անջատ թեմեր, պիտի նշանակեր նվիրագործել ստեղծված բաժանումը և այն տևականացնել, որմե բոլորս պետք է խուսափինք:

Մայր Աթոռիս իրավասության ներքև գտնվող թեմերեն ներս միություն կնշանակե **ՄԻԱՆԱԼ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇՆԻՆ, ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ** օրհնության տակ: Միացյալ Նահանգներն ու Կանադան Էջմիածնի իրավասության ներքև գտնվող թեմեր են իրենց կազմավորման օրերեն սկսյալ: Եկեղեցական կանոնական տեսակետ և պատմականորեն, Կիլիկյան Աթոռը իր իրավասության սահմանները ունի, որոնք եթե չպահպանվին, մեր Եկեղեցվո կյանքին մեջ տևապես տագնապալի կացություններ կստեղծվին, և կարգելակվի միության վերականգնումը:

Հայ Եկեղեցին մեկ է ու անբաժան, այդ իսկ պատճառով պետք չէ բաժանում ըլլա Ս. Էջմիածնեն:

Միության վերականգնումով Կիլիկյան Աթոռի առջև գործունեության առավել լայն հորիզոն պիտի բացվի ամբողջ Սփյուռքի տարածքի վրա և նույնիսկ Հայաստանեն ներս, Սուրբ Էջմիածնի օրհնության ներքև:

Մեր խոր համոզումով՝ Կիլիկյան Աթոռի ղեկավարությունը սխալ կողմնորոշում ունեցավ մեր հրավերին չընդառաջելով:

Ափսոս, որ կողմնակի նեղ հաշիվներով կզոհվին լայն հորիզոնի վրա իրագործումներ:

Մենք միշտ կմնանք լավատես և կհավատանք, որ, ուշ կամ կանուխ, պիտի փարատին տարակարծությունները Մայր Աթոռիս և Կիլիկյան Աթոռի միջև, և պիտի վերականգնվին կանոնական միությունը և գործակցությունը Սփյուռքի տարածքի վրա:

Այս տարի հունիս 9-ին Մենք հատուկ նամակ մը գրած էինք Կիլիկյան Աթոռի շնորհագարդ գահակալին այս հարցերու առնչությամբ և կըսպասենք պատասխանի:

ՀԱՐՑՈՒՄ—Դուք Ձեր իշխանության տարիներուն շատ մեծ իրականացումներ կատարեցիք. մեր մաղթանքն է, որ Ձեր իշխանությունը և Ձեր կյանքը տակավին շատ-շատ երկար տևեն, բայց կուզեինք գիտնալ, թե ի՞նչ երազ և փափաք ունիք, որ Ձեր իշխանության գալիք տարիներուն պիտի ուզեիք իրականացնել:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ—Իմ առաջին իղձը այն է, որ մենք շարունակենք մեր սկսած գործը: Ուժեղացնենք մեր Եկեղեցին և դաստիարակենք մեր հավատացյալները քրիստոնեական ոգիով և Ավետարանի պատգամներով: Երկրորդ՝ իմ և ամբողջ հայ ժողովուրդին իղձն է, որ Հայոց Ցեղասպանությունը ճանաչում ստանա բարձր մակարդակի վրա, Միացյալ Ազգերու Կազմակերպության կողմն: Ես, որպես Հայց. Եկեղեցվո առաջին սպասավորը, քաղաքական հարց չեմ նկատեր Հայոց Ցեղասպանությունը, այլ՝ արդարության և խղճի հարց մը: Երրորդ՝ իմ ամենաշերտ փափագն է, որ իմ կյանքի վերջին տարիներուն տեսնեմ վերականգնումը մեր Եկեղեցվո միության: Անշուշտ մեր Եկեղեցին բաժանված չէ, սակայն բաժանվածություն կա Ս. Էջմիածնեն: Եվ ատիկա վտանգավոր է և՛ եկեղեցական իմաստով, և՛ ազգային տեսակետով: Չորրորդ՝ իմ վերջնական աղոթքն է, որ աշխարհի խաղաղությունը չխանգարվի, և միջազգային հարցերը լուծվին խաղաղ միջոցներով:

Ծնորհակալություն, Վեհափառ Տեր, առողջություն Ձեզի և բարի նապարհ:

Նոյեմբերի 28-ին, երկուշաբթի օրը, ժամը 10-ին, Վեհափառ Հայրապետը նախաճաշում է «Ռադիսոն» հյուրանոցում՝ ընդունելության հանձնախմբի բոլոր անդամների հետ:

Ժամը 12-ին Նորին Սրբությունը իր շքախմբով այցելում է Ալեք Մանուկյան վարժարան և հանդիպում ունենում վարժարանի տեսչության, ուսուցչական կազմի և սաների հետ:

Ժամը 13.30-ին Վեհափառ Հայրապետը այցելում է Ալեք Մանուկյանի «Masco» արդյունաբերական հաստատություն, շրջում հաստատության գրասենյակները և ծանոթանում հաստատության տնօրեն տիար Ռիչարդ Մանուկյանի՝ ամերիկյան կերպարվեստի հայտնի վարպետների գործերի հավաքածոյին:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ԿՐԿԻՆ ՆՅՈՒ ՅՈՐՔՈՒՄ

Նույն օրը, հետմիջօրեի ժամը 15-ին, Վեհափառ Հայրապետը, ուղեկցությամբ իր շքախմբի անդամների, գալիս է Դետրոյտի միջազգային օդանավակայան՝ մեկնելու Նյու Յորք։ Օդանավակայանում Հայոց Հայրապետին բարի ճանապարհ մաղթելու էին եկել Դետրոյտի Ս. Հովհաննես Մկրտիչ Եկեղեցու հոգևոր հովիվներ Տ. Փառեն ծայրագույն վարդապետը, Տ. Հակոբյանը, Տոնիկյանը, պարոնալք Ալեք Մանուկյանը, Էդուարդ Մարտիկյանը, Ա. Սողոմյանը՝ իրենց հարգելի տիկնանց հետ, ինչպես նաև բազմաթիվ հավատացյալներ։

Ներկաներին իր օրհնությունը տալուց և հրաժեշտ առնելուց հետո, Վեհափառ Հայրապետը բարձրանում է ինքնաթիռ և, մեկժամյա խաղաղ թռիչքից հետո, ժամանում Նյու Յորք։

Նյու Յորքի օդանավակայանում հավաքվել էին հարյուրավոր հավատացյալներ՝ իրենց ձեռքին բռնած պատառներ՝ «Բարի ճանապարհ, սիրելի Վեհափառ» գրություններով։

Նյու Յորքից դեպի Փարիզ մեկնելու ճանապարհին Վեհափառ Հայրապետը կարճ դադար է առնում օդանավակայանի «Մարիոր» հյուրանոցում։ Այստեղ Վեհափառ Հայրապետին բարի երթ եմ մաղթում հայրապետական ընդունելության հանձնախմբի անդամները։ Հուզիչ է հրաժեշտի պահը։ Բոլորի աչքերը տամկացել են բաժանումի ապրումներով։ Սրտագին բարեմաղթություններ, հրաժեշտի հոգեբուխ խոսքեր, աջահամբույրներ։

Ի տես իր գավակների որդիական և հավատարմության զգացումների, Հայոց Հայրապետը, հուզված, իր օրհնություններն է բաշխում իր շուրջը հավաքված ժողովրդին հուզաթաթալ խոսքով։

Վեհափառ Հայրապետի հրաժեշտի խոսքից հետո Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը հաճելի մի անակնկալ է մատուցում ներկաներին՝ ընթերցելով ԱՄՆ-ի նախագահ Ռոնալդ Ռեյգանի հետևյալ նամակը՝ ուղղված Նոբին Սուրբ Օծությանը.

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

November 16, 1987

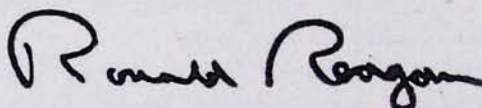
Your Holiness:

It was an honor to welcome you and your colleagues in the Armenian Apostolic Church to the White House on October 26. I truly valued the occasion to reaffirm America's commitment to religious freedom and to express appreciation for the contributions of Armenian-Americans to life in the United States.

Please accept my sincere thanks for the handcrafted silver plaque, depicting the Mother Cathedral of the Armenian Apostolic Church, which you presented to me. This is a treasured remembrance of your friendship, and I'm most grateful for your special kindness.

With my best wishes,

Sincerely,

His Holiness Vasken I
Supreme Patriarch
The Armenian Apostolic Church

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅԱՆ ՎԱԶԳԵՆ Ա.
ԾԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՎ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցի

Ձերդ Սրբություն,

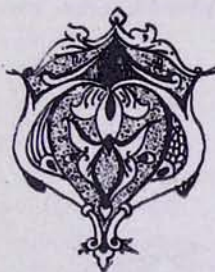
Պատիվ էր բարի գալուստ մաղթել Ձեզ և Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Ձեր գործակիցներին Սպիտակ Տանը հոկտեմբերի 26-ին: Ես իսկապես գնահատեցի առիթը կրկին հաստատելու, որ Ամերիկան կանգնած է կրոնական ազատության դիրքերում, և գնահատանք արտահայտելու այն ներդրումների համար, որ ամերիկահայերը ունեն Միացյալ Նահանգների կյանքում:

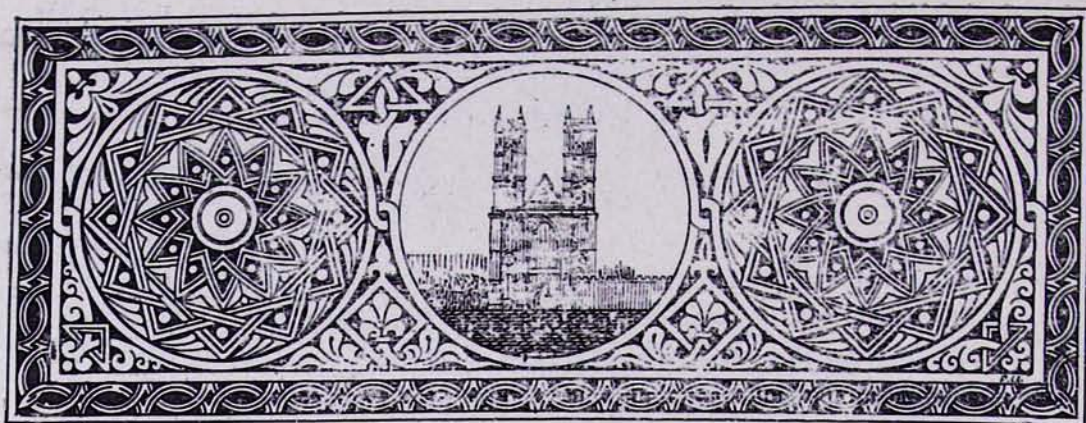
Խնդրում եմ ընդունել իմ անկեղծ շնորհակալությունները արծաթյա ձեռակերտ ափսեի համար, որ Դուք նվիրեցիք ինձ, որը պատկերում էր Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու Մայր տաճարը: Սա մի թանկագին հիշատակ է Ձեր բարեկամության, և ես շատ շնորհապարտ եմ Ձեր հատուկ սիրալիրության համար:

Իմ լավագույն մաղթանքներով,
Անկեղծորեն՝

ՌՈՆԱԼԴ ՌԵՅԳԱՆ

Վաշինգտոն, Սպիտակ Տուն,
16 նոյեմբերի 1987 թ.

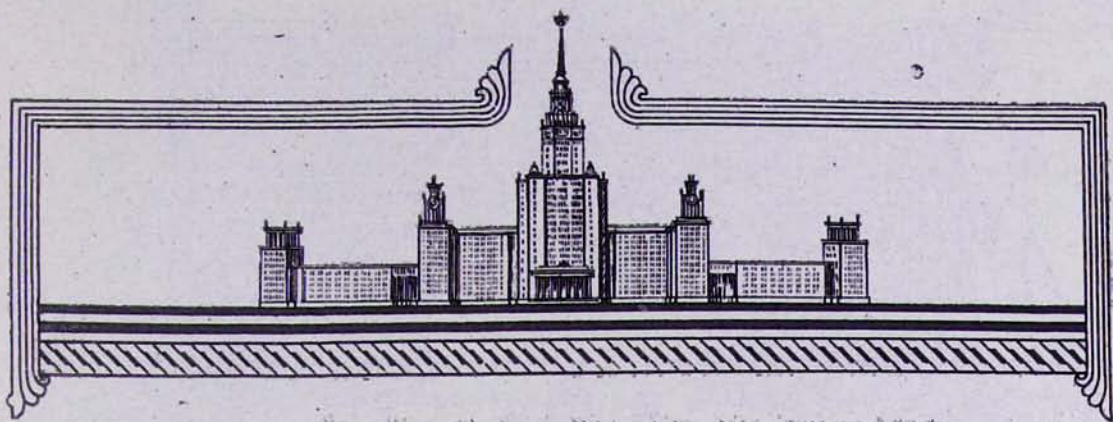
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶՈՒՄ

Նոյեմբերի 28-ին, երկուշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 19-ին, Վեհափառ Հայրապետը, ուղեկցությամբ գալազանակիր Տ. Նավասարդ արքեպիսկոպոսի, Նյու Յորքից ինքնաթիռով մեկնում է դեպի Փարիզ:

Հաջորդ օրը, առավոտյան, Փարիզի «Ծառ դը Գոլ» օդանավակայանում Նորին Սրբությանը դիմավորում և բարի գալուստ են մաղթում Փարիզի հայոց առաջնորդ Տ. Գլուտ եպս. Նազգաշյանը, քահանայից դասը, Կրոնական ներկայացուցչական և Վարչական ժողովների անդամները և հավատացյալներ:

Օդանավակայանում ողջույնի և բարիգալստյան խոսքերի փոխանակումից հետո, Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Փարիզի «Վեստմինստեր» հյուրանոց, ուր և բնակվում է երկու օր:

ՄԵԿՆՈՒՄ ՄՈՍԿՎԱ

Նոյեմբերի 26-ին, հինգշաբթի օրը, Վեհափառ Հայրապետը, ողեկությամբ գալազանակիր Տ. Նավասարդ արդ. Կճոյանի, Փարիզի «Ծառ դը Գոլ» օդանավակայանից մեկնում է Մոսկվա:

Վեհափառ Հայրապետին բարի ճանապարհ մաղթելու համար օդանավակայան էին եկել Տ. Գյուտ եպս. Նազգաշյանը, քահանայից դասը և Փարիզի հայոց եկեղեցական վարչության անդամները:

Ծուրջ երեք և կես ժամ տևող թոնիչքից հետո, օդանավը վայրէջք է կատարում Մոսկվայի «Շերեմետևո—2» օդանավակայանում, որտեղ Նորին Սրբությանը դիմավորում և բարի գալուստ են մաղթում Ռուսաստանի և Նոր Նախիջևանի հայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ Տ. Տիրան վրդ. Կյուրեղյանը, Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու արտաքին հարաբերությունների բաժնի նախագահի տեղակալ Տ. Ֆեոֆան եպիսկոպոսը, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական պաշտամունքների խորհրդի ներկայացուցիչ Ս. Ս. Կուզնեցովը և այլ անձինք:

Օդանավակայանից Վեհափառ Հայրապետը առաջնորդվում է Մոսկվայի «Սովետսկայա» հյուրանոց: Այստեղ Վեհափառ Հայրապետին այցելում և բարի գալուստ է մաղթում ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին առընթեր կրոնական պաշտամունքների գործերի խորհրդի նախագահ Կ. Մ. Խարչևը:

Երեկոյան «Սովետսկայա» հյուրանոցում, ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, տրվում է ընթրիք, որին մասնակցում են Կ. Մ. Խարչևը և Մինսկի ու Բելոռուսիայի միտրոպոլիտ Ֆիլարետը:

Նոյեմբերի 27-ին, ուրբաթ օրը, Մոսկվայի Պատրիարքարանի հրատարակչական բաժնում տեղի է ունենում մամուլի ասուլիս՝ Վեհափառ Հայրապետի և տեղական ու օտար թերթերի թղթակիցների միջև:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ

Նոյեմբերի 28-ին, շաբաթ օրը, ժամը 11-ին, Վեհափառ Հայրապետը Մոսկվայից ինքնաթիռով վերադառնում է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Վեհափառ Հայրապետին դիմավորելու համար Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայան էին եկել Մայր Աթոռի միաբանությունը՝ գլխավորությամբ Մայր տաճարի լուսարարապետ Տ. Հուսիկ արքեպս. Սանթրույանի, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամները, Մայրավանքի պաշտոնեությունը և բազմաթիվ հավատացյալներ:

Վեհափառ Հայրապետին դիմավորելու էին եկել նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ստեփան Վարդանյանը և տեղակալներ Անդրանիկ Հաւարայանն ու Ռաֆիկ Զարգարյանը:

Ողջույնի և բարիգալստյան խոսքերի փոխանակումից հետո, Նորին Սրբությունը առաջնորդվում է Ս. Էջմիածին և Մայրավանքի զանգերի զվարթ դողանջների ներքո, «Հրաշափառ»-ով մուտք գործում Մայր տաճար:

Տաճարում Հայոց Հայրապետին, ի դիմաց Մայր Աթոռի միաբանության և հավատացյալ ժողովրդի, բարիգալստյան ջերմ խոսք է ասում Տ. Հուսիկ արքեպս. Սանթրույանը:

ՀՈՒՍԻԿ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՈՂԶՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ

Վեհափառ Տեր,

Ծուրջ երկու ամիս Դուք բացակայեցիք Մայր Աթոռից: Քրիստոսի քաղցր լուծը Ձեր ուներին գնացիք դեպի Ատլանտյանի ափերը, որտեղ հարյուր-հազարավոր հայեր՝ Ձեր զավակները, ապրում են: Երրորդ անգամ լինելով նրանք վայելեցին Ձեր օրհնաբեր և շնորհաբեր այցելությունը:

Թույլ տվեք այս առթիվ, հանուն Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության, պաշտոնեության, ուսանողության, հոգևոր ճեմարանի ուսուցչական կազմի և ներկա հավատացյալների, սրտանց ողջունել Ձեր բարի վերադարձը Ս. Էջմիածին: Միացյալ Նահանգների հայոց արևելյան և արևմտյան թեմերի, ինչպես նաև Կանադայի եկեղեցիներում Դուք ընդունվեցիք մեծ հանդիսությամբ և «Հրաշափառ»-ով, իսկ ազգային հաստատություններում, մշակույթի օջախներում, հայկական դպրոցներում՝ ծափողջույններով և ծաղկեփնջերով: Ամենուրեք հազարավոր հայեր խոնավեցին Ձեր շուրջը, լսելու համար Ձեր հայրապետական պատգամը, Ձեր խոսքը:

Վեհափառ Տեր, մեզ և ամբողջ Հայաստանի ժողովրդի համար մեծագույն հրճվանքի և խոր գոհունակության առիթ հանդիսացավ այն լուրը, որ Ձերդ Սրբությանը մեծ հանդիսավորության պայմաններում ընդունել է ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարը, նաև Սպիտակ Տան մեջ Միացյալ Նահանգների այսօրվա նախագահը: Մեր հայրենի ուղիոկայանը, հեռուստացույցը և թերթերը արձագանքեցին այդ իրադարձությանը: Մեր մայրաքաղաքում, Էջմիածնում, ամենուրեք մեր ժողովրդի զավակները այդ օրերին խանդավառության և ցնծության մեջ էին, խանդավառություն, որի մեջ արտահայտվում էին մեր ժողովրդի անխառն զգացումները Ձերդ Վեհափառության և Ս. Էջմիածնի հանդեպ: Այդպես է եղել միշտ, տակավին Աշտարակեցու, Խրիմյանի, Գևորգ Ե-ի, Գևորգ Զ-ի ժամանակ ու նաև այսօր: Այդ զգացումները սուրբ են և վկայում են հայ բարեպաշտ ժողովրդի ջերմեռանդ հավատքն ու սերը իր Մայր Եկեղեցու նկատմամբ:

Մենք փառք կուտանք Աստուծո, որ Դուք այսօր ողջ ու առողջ մեր մեջ եք: Դուք Մայր Հայրենիքից հեռու ապրող Ձեր զավակների սրտերում թողեցիք քաղցր, գեղեցիկ, անջնջելի հիշատակներ, սեր հայրենիքի և հավատք՝ ապագայի նկատմամբ, որոնցով պիտի ապրեն նրանք ու հարատևվեն, մանավանդ երիտասարդները, որոնք կարոտ են Հայաստանին, հայ լեզվին, հայ մշակույթին, հայ շունչին:

Բարի գալուստ, Վեհափառ Տեր, թույլ տվեք համբուրել Ձեր Աջը:

Ապա վերադարձի կարոտով ալեցուն՝ Հայոց Հայրապետը Շախ օրհնում է բոլորին, ապա Սփյուռքի հայության եղբայրական սերն ու ողջունները հաղորդելով հայրենաբնակ ժողովրդին՝ ասում է.

վելի պայծառ աղոթքի տուններ կառուցելու, ինչպես, օրինակ, Լոս Անջելոսում, ուր ծրագրված է գեղատեսիլ մի բարձունքում կառուցելու մի Մայր եկեղեցի, որ իշխելու է ամբողջ Լոս Անջելոս քաղաքի վրա: Եկեղեցու նախնական նախագիծը ես հետս եմ բերել, որ նաև մեր հայրենի ճարտարապետները տեսնեն և գուցե իրենց խորհուրդները տան, որպեսզի այն կրի հայկական դասական ճարտարապետության կմիքը: Պետք է ուրախությամբ նշել, որ այս վերջին տասնամյակներին ամեն տեղ, որտեղ հայկական եկեղեցիներ կառուցվել են, դրանց նախաձեռնողները բոլորն էլ ժամանակին լսել են մեր այն խորհուրդը, որ հայկական եկեղեցիները արտասահմանում ունեն կմիքը հայ դասական ճարտարապետության՝ մորագույն ձևերու հետ ներդաշնակված:

Ահա այսպիսի հրաշալի առիթներ ունեցանք ուրախանալու, հրճվելու, ոգևորվելու և Մեր օրհնությունները բաշխելու Էջմիածնի օրհնության ծառայի հայ բազմություններին:

Շնորհակալություն ձեզ բոլորիդ, որ այսպիսի մեծ բազմությամբ եկած եք ինձ բարի գալուստ մաղթելու: Շնորհակալություն նաև Ձեզ, սիրելի Սըրբազան, Ձեր հուզիչ խոսքերի համար: Շնորհակալություն Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի անդամներին, մեր միաբաններին, պաշտոնյաներին, բոլորիդ, բոլորիդ: Աստված Մեզ օգնեց, որ հանգիստ, շատ հանգիստ ժամանեք մեր տունը՝ Ս. Էջմիածին: Սա ընդգծում է, որովհետև հետաքրքիր բան պատահեց. բազում քաղաքներ այցելեցինք, և ուր որ ժամանում էինք, այդ օրը երկինքը բացվում էր, արևը պայծառ շողում էր, և ոչ մի տեղ եղանակի պատճառով որևէ դժվարություն կամ անհանգստություն չունեցանք մեր ճանապարհորդության ողջ ընթացքում: Իրոք որ կարծեք Աստված ընդ մեզ էր:

Ձեզ կրկին Մեր օրհնությունը և բարի մաղթանքները այժմ և միշտ և հավիտյանս. ամեն:

Հավարտ իր խոսքի, Նորին Սրբությունը առաջնորդվում է Վեհարան, որտեղ Մայր Աթոռի միաբանությանը և Մայրավանքի պաշտոններն ունեցող վերստին բաշխում է իր հայրական օրհնությունները:

Բարի գալուստ Հայոց Հայրապետին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

*
* *
*

Վեհափառ Հայրապետի սույն ուղևորությունը Միացյալ Նահանգներ և Կանադա պատմական մեծ իրադարձություն հանդիսացավ Հայ Եկեղեցու մեր օրերի պատմության մեջ: Հովվապետական իր այս շնորհաբեր այցելությամբ Հայոց Հայրապետը մի անգամ ևս տարավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կենարար օրհնությունը և Մայր Հայրենիքի ողջույնը Անդրովկիանոսյան հայ գաղութներին, հայ եկեղեցիներին և անխտիր բոլոր հայ հավատացյալներին՝ է՛լ ավելի զորացնելու համար Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու միասնությունը և ամրապնդելու հայրենի երկրի և Սփյուռքի հայության հոգևոր կապերը: